

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Lahden kaupunki ja Padasjoen sekä Sysmän kunnat kiittävät mahdollisuudesta antaa lausunto kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä.

Lahden kaupunki ja Padasjoen sekä Sysmän kunnat yhtyvät useiden muiden kuntien ja Suomen Kuntaliiton näkemykseen (esitys s. 7), että laskennallisten korvausten taso on nousseisiin kustannuksiin nähden ollut jo pitkään riittämätön. Laskennallisen korvauksen maksuajan lyhentämisellä on vaikutus kaikkien kuntien talouteen. Erityisesti niiden kuntien, jotka vastaanottavat kuntapaikoille kiintiöpakolaisia tai kuntaan muuttaa itsenäisesti kotikunnan saaneita tilapäistä suojelua saavia ja heidän perheenjäseniään taikka myönteisen oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita. Vaikutus on suurempi paikkakunnilla, joissa sijaitsee useita vastaanottokeskuksia, kuten Lahden kaupungissa.

Kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisen supistaminen, johon laskennallisen korvausajan lyhentäminen voisi kunnissa johtaa, vaikuttaisi todennäköisesti maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen heikentymiseen, koska kotoutumistoimet tutkitusti edistävät kotoutumista ja ovat kannattavia erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Esityksessä mainitun Kiviholman ja Karhusen (2022) mukaan ”onnistuneesti toteutetuilla kotouttamistoimilla voidaan parantaa maahanmuuttajien kiinnittymistä työmarkkinoille, nopeuttaa heidän työllistymistään ja auttaa heitä saamaan parempia työpaikkoja.” Kotoutumis- ja korvausajan lyhentäminen vaikuttaa eniten haavoittuvamassa asemassa oleviin maahanmuuttajiin.

Korvausajan lyhentämisellä voi lisäksi olla vaikutusta kuntien ja hyvinvointialueiden halukkuuteen tarjota kuntapaikkoja ja ottaa vastaan kiintiöpakolaisia ja muita kuntapaikoille otettavia kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä.

Tulkkauskorvausten jyvittäminen osaksi laskennallista korvausta aiheuttanee käytännössä, että tulkkauspalveluita tullaan käyttämään vain välttämättömissä tilanteissa. Tulkkauksen vähentämisellä voi olla paitsi asiakkaan, myös viranomaisen oikeusturvaa heikentäviä vaikutuksia. Jo nykyisin on siirrytty enenevässä määrin etätulkkauksiin ja palkattu monikielistä henkilökuntaa. Perustelu, että monikielinen yhteiskuntaorientaatio vähentäisi tulkkauksen tarvetta vaikuttaa erikoiselta, koska yhteiskuntaorientaatiokoulutusta pitäisi antaa asiakkaan omalla äidinkielellä tai hänen hyvin ymmärtämällään kielellä, mikä lisää tulkkauksen tarvetta. Laskennallisilla korvauksilla olisi myös osittain katettava muun muassa monikielisen yhteiskuntaorientaation ja kotoutumiskoulutuksen kustannuksia kunnassa.

Käytännössä ehdotetut uudistukset asettavat maahanmuuttajat eriarvoiseen asemaan, koska kunnat pystyvät heikkenevässä taloudellisessa tilanteessa tarjoamaan ainoastaan lakisääteiset palvelut, ja erityisen tuen tarpeessa olevat, voivat jäädä kotoutumisajan jälkeen ilman riittäviä palveluja, koska kunnilla ei ole niihin taloudellisia resursseja.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Luonnoksessa ehdotetaan, että kunta tai työvoimaviranomainen voisi periä kotoutuja-asiakkaalta maksun ilman perustetta käyttämättä jätetystä palvelusta, mikäli siitä on aiheutunut kunnalle tai työvoimaviranomaiselle tulkitsemiskustannuksia ja mikäli kotoutuja-asiakas ei ole etukäteen perunut aikaa. Asiakkaan vastuun lisääminen on kannatettava asia, mutta voi aiheuttaa kunnalle enemmän kustannuksia, mm. laskutus- ja perintäkustannukset, kuin hyötyä. Oletettavaa lisäksi on, että valtaosassa niistäkin tapauksista, joissa perintään voitaisiin päätyä, ei tulkkauskustannuksia käytännössä saataisi perittyä.

Laissa edellytetään, että asiakkaan pitää ymmärtää, että varaamattomalle ajalle saapumatta jättämisestä voidaan periä maksu. Tämän asian selvittämiseen tarvitaan tulkkaus- tai käännöspalveluja. Maksu voidaan jättää perimättä, jos asiakkaalla on hyväksyttävä syy. Yksittäisen viranhaltijan päätettäväksi jäänee, mikä on pätevä syy tai miten määritellään kohtuullisuus, ettei maksua peritä.

Maahanmuuttaja-asiakkaat ovat myös eriarvoisessa asemassa, kun maksu peritään vedoten tulkkauskustannuksiin. Miten toimitaan asiakkaiden kohdalla, jotka jättävät saapumatta sovitulle ajalle, johon on voitu kutsua esim. moniammatillinen tiimi, muttei tarvita tulkkauspalveluja.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Lainsäädännön ja yhdenvertaisuuden kannalta on ymmärrettävää, että alaikäisenä yksin tulleiden tuki noudattaisi lastensuojelun jälkihuollon ikärajoja. Nuorten tukitoimenpiteet tulisivat, kaikkein heikommassa asemassa olevien nuorten kohdalla, aloittaa moniammatillisena yhteistyönä ja ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä jo aikaisessa ikävaiheessa.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Kiintiöpakolaisten vastaanotossa ollaan siirtämässä tehtäviä hyvinvointialueelle, kuten erikseen mainittu kaupassakäynti. Kiintiöpakolaisten vastaanotossa kunta hankkii ensiasunnon sekä huolehtii, että asunto on asuttavassa kunnossa. Asunnon kalustaminen ja opastaminen, missä on lähin kauppa ja miten siellä asioidaan, ovat hyvin pieni osa pakolaisen kotoutumiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Lisäksi tämäntyyppinen apu koskee Lahdessa ainoastaan 20 kiintiöpakolaista vuodessa. Lahdessa oli laskennallisten korvausten piirissä lokakuun 2023 alussa 568 henkilöä. Kunnan alkuvaiheen kotouttamistyö kestää monen kiintiöpakolaisen kohdalla useita viikkoja erilaisten rekisteröitymisten sekä ohjauksen ja neuvonnan merkeissä. Kotouttamisprosessi ja kotoutumisprosessi kestää useita vuosia.

Pienemmillä paikkakunnilla resursointi on jo nykyisellään koetuksella. Kuntamme eivät pidä perusteltuna, että laskennallisia korvauksia siirrettäisiin osittain hyvinvointialueelle, sillä perusteella, että kunnan työtehtävät vähenevät, esimerkiksi, kun kaupassakäynti siirtyy hyvinvointialueelle.

Muut huomiot

Esityksen 60 §:n kohdassa 4 todetaan, että kunnille myönnettäisiin valtionavustuksina 5 miljoonaa euroa kotona lapsiaan hoitavien vanhempien osa-aikaisten kotoutumispalveluiden järjestämiseksi sekä näihin kytkeytyvän avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan toteuttamiseen. Tämä on kannatettava asia.

Lahden kaupungissa on pilotoitu kotiäitien aktivointia järjestämällä suomen kielen koulutusta ja muuta kotouttavaa toimintaa. Samanaikaisesti on järjestetty lastenhoito. Toiminta on osittain toteutettu hankerahoituksella. Kotiäitien tai -vanhempien tavoittaminen on ollut haasteellista, joten tiedonsaanti Kansaneläkelaitokselta voi helpottaa henkilöiden tavoitettavuutta.

Kotiäidit ovat useimmiten pakolaistaustaisia. Pienemmillä paikkakunnilla etäisyydet voivat olla pitkiä tai että kotoutumispalvelut järjestetään yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Jotta kotivanhemmat pääsisivät osallistuman palveluihin, voisi osallistumista helpottaa kulukorvauksen tapainen matkakulujen korvaaminen.

Saloranta Anne-Maria

